

УДК 378:316.7

Заскалта С.Г., Миколаївський державний аграрний університет

Заскалта Світлана Григорівна – канд. пед. наук, зав. кафедри іноземних мов Миколаївського державного аграрного університету. Коло наукових інтересів – організація навчально-пізнавальної діяльності студентів аграрного вузу в процесі вивчення іноземної мови.

Формування соціокультурної компетенції студентів аграрного вузу

У статті йдеться про умови формування соціокультурної компетенції студентів економічного факультету в процесі навчання англійської мови. Проаналізовано теоретичні засади даної проблеми. Автор формулює шляхи вирішення цього завдання.

The article is devoted to the problem of formation of sociocultural competence of future economists in the process of teaching English. Theoretical background of this problem is researched and the ways of solving this task are formulated.

Протягом тривалих років у вузах на економічних факультетах формувалася такий підхід до навчання, при якому головна увага приділялась профільюючим дисциплінам, у той час як гуманітарні предмети вважались другорядними. Сьогодні перед фахівцем з вищою економічною освітою постає цілий ряд не лише економічних, але й соціально-психологічних та лінгвістичних проблем, які виникають в умовах європейської інтеграції. Державна політика у справі розбудови вищої освіти спрямована на досягнення українською освітою сучасного світового рівня, подальший розвиток національних науково-освітніх традицій, оновлення змісту, форм і методів навчання, примноження інтелектуального потенціалу суспільства.

Однією з найважливіших проблем всієї

системи навчання у вищій школі стає вирішення питання про співвідношення двох задач педагогічної діяльності:

- забезпечення передачі досягнень науки і культури;
- виховання у студентів нових світоглядно-філософських основ [3, с. 122].

Вивчення іноземної мови на економічному факультеті допомагає залучити студентів до системи цінностей країни, мова якої вивчається, і таким чином сприяє формуванню у студентів нових світоглядно-філософських поглядів.

Формування соціокультурної компетенції студентів передбачає озброєння їх знаннями країнознавчого та лінгвокраїнознавчого характеру, а саме: знаннями окремих відомостей про історію, географію, економіку, державний устрій та культуру країни, мова якої вивчається.

З якою б країною не була пов'язана професійна діяльність кожного студента економічного факультету (зокрема спеціальності “Зовнішньоеко-номічна діяльність”), особливо важливим є те, що студенти повинні розуміти різницю між рідною й іншими культурами та усвідомлювати соціокультурні відмінності.

У вітчизняних дослідженнях з економіки, психології та педагогіки достатньо уваги приділяється формуванню особистості майбутнього економіста. Методика навчання іноземних мов студентів нефілологічних факультетів у свою чергу вивчає особливості формування соціокультурної компетенції в процесі оволодіння мовою. Разом з тим проблема формування соціокультурної компетенції студентів економічного факультету вищих закладів освіти аграрного спрямування як відносно самостійна у вітчизняній педагогічній науці не розглядалась. Тому **метою** нашого дослідження є визначення умов формування соціокультурної компетенції студентів економічного факультету аграрного вузу в процесі навчання англійської мови. Оскільки вивчення іноземної мови студентами-аграріями має свою специфіку, що виражається у відборі тематичної лексики, насиченості занять сільськогосподарською термінологією, окремим плануванням самостійної роботи, то й умови формування їх соціокультурної компетенції повинні бути особливими. Виходячи з цього, ми окреслили **завдання** дослідження:

- визначити педагогічні умови, які зумовлюють ефективність формування соціокультурної компетенції студентів-аграріїв;
- виявити прийоми навчальної діяльності, які сприяють професійно орієнтованому спілкуванню.

Оволодіння іноземною мовою як засобом міжкультурної комунікації неможливо без паралельного вивчення культури відповідної країни. Як зазначає Б.Г. Ананьєв, через вивчення мови можна створити “мовленнєву модель світу” будь-якого етносу [1].

Якщо організувати вивчення іноземної мови як предмету, який займається феноменом національної культури, можна сформувати особливий вид компетенції – лінгвосоціокультурну (ЛСКК), забезпечуючи тим самим міжкультурне спілкування, взаєморозуміння, а саме – діалог культур [2, с. 53].

Дослідженню проблем формування лінгвосоціокультурної компетенції студентів філологічних спеціальностей присвячені роботи О.В. То-махіна та С.Г. Тер-Мінасової [5]. Ці російські вчені рекомендують будувати навчання іноземної мови на основі соціокультурних автентичних текстів. В Україні питаннями формування соціокультурної компетенції студентів технічних спеціальностей займалась В.М. Топалова, яка сформулювала методичні принципи навчальної діяльності на заняттях з іноземної мови в плані підготовки студентів до професійного спілкування на міжкультурній основі. О.Б. Тарно-польський досліджував методи формування лінгвосоціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей та визначив трикомпонентну структуру даного виду компетенції.

Формування лінгвосоціокультурної компетенції має трикомпонентну структуру і включає в себе такі компоненти:

- лінгвістичний;
- соціо- і лінгвопрагматичний;
- культурно-прагматичний.

Однією із сфер інтеркультурної комунікації є економіка. Традиційну систему підготовки фахівців-економістів умовно поділяють на чотири взаємопов'язані підсистеми: загальногуманітарну, фундаментальну, профільну і спеціальну [4, с. 68]. Такий підхід відповідає вимогам до випускників економічного факультету: досконало знати свою професію, володіти необхідними організаційно-управлінськими вміннями і навичками, мати загальнокультурологічну підготовку. Знання законів розвитку суспільства та культури, вміння застосовувати ці знання на практиці допомагають виховувати творчого спеціаліста на гуманістичних засадах.

Як показують наші спостереження, моделювання на заняттях іноземної мови ситуацій міжкультурного спілкування можливо лише тоді, коли воно базується на моделях двох культур – рідної та іноземної. Таким чином, проблема формування лінгвосоціокультурної компетенції є не тільки методичною та лінгвістичною, але й соціально-психологічною. Так, на мовленнєву діяльність у цілому впливає цілий комплекс факторів: світосприйняття, погляди, соціальні взаємовідносини, засоби

спілкування, релігія, мова та ін. Якщо для рідної мови формування вербальних та невербальних структур відбувається в процесі соціалізації, то для студента, який вивчає іноземну мову, найбільш важливим є формування навичок і стереотипів мовленнєвої поведінки як важливої умови оволодіння культурою іншомовної комунікації. Отже, інтеркультурна комунікація, або спілкування між носіями різних мов і культур, є суттєвою складовою частиною занять з іноземної мови.

Ефективність процесу формування соціокультурної компетенції студентів економічного факультету забезпечується шляхом залучення студентів до діяльності, яка максимально моделює навчальний процес і створює умови для професійно орієнтованого спілкування. Одним із видів такої діяльності є ігри.

На заняттях нами використовувалися такі різновиди ігор: сюжетні, ситуаційно-рольові, ділові. В залежності від рівня комунікативних умінь студентів (високий, середній, низький) ми обирали найбільш адекватні завдання, які вимагали від студентів уміння легко і швидко приймати умови, запропоновані ситуацією, а також використовувати імпровізацію.

Ділова гра включає в себе імітаційні вправи, ігрове проектування, аналіз ситуації. При цьому формується комплекс комунікативних умінь і уміння відчувати партнера зі спілкування, уміння ідентифікувати себе з ним, знаходити способи досягнення позитивного кінцевого результату. Проведення занять проходить у різних формах: бесіди, конференції, диспути. Ділові ігри створюють для її учасників умови для того, щоб вони були здатні:

- усвідомити сутність ситуації;
- визначити особисте ставлення до ситуації;
- розуміти позицію співбесідника;
- імітувати ситуацію із реального життя.

Формування і розвиток комунікативних умінь студентів проходять через декілька етапів: засвоєння слів, словосполучень, фраз та доведення їх до автоматизму; розвиток умінь імпровізувати; перенос умінь з однієї ситуації в іншу.

Технологія організації ділової гри на занятті з іноземної мови може складатися з таких блоків:

1. Визначення теми та її обґрунтування.
2. Психологічний настрій.

3. Презентація нових слів, словосполучень, виразів.
4. Письмові вправи та читання літератури з теми.
5. Обговорення ситуації та розподіл ролей.
6. Аудиторна робота по підготовці.
7. Виконання ролей. Вибір ведучого.
8. Робота "групи підтримки".
9. Повторне виконання ролей іншими студентами.
10. Підсумок та аналіз гри.

Підготовка до ділової гри передбачає попередню роботу як викладачів, так і студентів. Студенти здійснюють певну форму самостійної роботи. Великий обсяг матеріалу примушує викладача шукати такі шляхи викладання, які вже на етапі ознайомлення забезпечують їх запам'ятовування і створюють основу для наступної активізації і формування навичок мовленнєвої діяльності. На цьому етапі викладач апелює до групи, спонукаючи студентів до самостійної діяльності зі встановленням зв'язку з раніше вивченим матеріалом, знаходження паралелей у рідній мові, добору певних явищ з однаковими значеннями, перекладаючи на українську мову, розвиваючи тим самим мовленнєву здогадку студентів.

Підвищення ефективності формування соціокультурної компетенції умінь можливо за рахунок:

- врахування функціонального етапу (психологічної та фізіологічної готовності студентів до заняття);
- врахування мотиваційної сфери;
- застосування критеріїв та показників ефективності навчальної діяльності;
- планування самостійної роботи студентів;
- контролю за самостійною навчальною діяльністю студентів.

Для того, щоб уникнути такої завади, як низький рівень знань значної кількості студентів економічного факультету, впроваджуються індивідуальні форми роботи, враховуються індивідуальні особливості студентів. Побудова навчальних завдань, ситуацій, вправ, які давали б можливість студентам для особистого самовираження, є основою для появи особистісної значущості здійснюваних мовленнєвих дій, а через неї й для виникнення високої процесуальної мотивації. Індивідуальні форми завдань різних рівнів складності, які вимагають запасу знань, певного рівня комунікативних умінь, глибини

узагальнень і висновків, різноманітних розумових і практичних дій, мають більше можливостей порівняно із звичайними завданнями фронтального характеру.

Індивідуалізація і диференціація дають можливість:

- розвивати навчально-пізнавальні здібності, мовленнєві уміння всіх студентів з урахуванням їх здатності до вивчення іноземної мови;
- актуалізувати високу здатність до навчання у тих студентів, у кого вона є;
- запобігати відставанню слабовстигаючих студентів.

Важливим резервом у формуванні соціокультурної компетенції є також урахування професійної спеціалізації студентів. Вивчення характерних особливостей навчально-пізнавальної діяльності студентів конкретної спеціальності дозволяє виявити додаткові засоби формування у студентів активного і творчого підходу до роботи.

Отже, на основі аналізу результатів експериментального дослідження нами виділені педагогічні умови, які суттєво зумовлюють ефективність формування соціокультурної компетенції студентів:

- організація педагогічно доцільного добору форм і методів навчання, які б забезпечили суб'єкт-суб'єктну взаємодію;
- професійна спрямованість навчального процесу;
- організація гуманістично спрямованих відносин у системі "викладач – студент", "студент – студент";
- забезпечення високого рівня комунікативної і методичної компетентності викладача.

До прийомів навчальної діяльності, які створюють умови для професійно орієнтованого спілкування студентів-аграріїв, нами віднесено рольові та ділові ігри, індивідуалізацію і диференціацію навчання.

Слід також зазначити, що виділені умови та прийоми становлять сукупність взаємодіючих компонентів, що сприяють цілісному підходу до організації навчального спілкування, і створюють можливість для викладачів повною мірою реалізувати комунікативний потенціал дисципліни "Іноземна мова" у процесі формування комунікативних умінь.

Література

1. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. – М.: Наука, 1987. – 380 с.
2. Бориско Н.Ф., Ишханян Н.Б. Социально-психологические предпосылки формирования лингвосоциокультурной компетенции // Иноземні мови. – 1997. – № 1. – С. 53-55.
3. Лузік Е. Системний підхід до формування професійних якостей особистості у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін у технічному університеті / Неперервна професійна освіта: теорія і практика // Науково-методичний журнал. – 2001. – Вип. 4. – 192 с.
4. Скар О. Сучасні проблеми психолого-педагогічної підготовки фахівців соціально-культурної сфери // Вища школа. – 2001. – № 1. – С. 62-76.
5. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Слово, 2000. – 264 с.

Стаття надійшла до редколегії 19.11.2002 р.